

Z KART HISTORII

UKD 622.333:658.2:005.585

Z historii ostatniej kopalni węgla w Zagłębiu Dąbrowskim

KWK „Kazimierz-Juliusz” (1814÷2015)

History of the last coal mine operating in Zagłębie Dąbrowskie. „Kazimierz-Juliusz” coal mine (1814-2015)

Mgr inż. Bolesław Ciepiela^{*}

Treść: Historia zagłębiowskich kopalń węgla dobiegła końca. Ostatnią z nich była kopalnia „Kazimierz-Juliusz”. W artykule podano zarys wiadomości o tej kopalni, która znajdowała się w Kazimierzu Górniczym, dziś dzielnicy Sosnowca. Historia sięga od 1814 roku. Scharakteryzowano kolejne etapy tworzenia kopalni (początki górnictwa: kopalnie „Feliks”, „Feliks I”, Feliks II) oraz kopalnie „Kazimierz” i „Juliusz”

Abstract: The history of coal mines once operating in Zagłębie Dąbrowskie is finally finding its end. The last active mine there, was the „Kazimierz-Juliusz” coal mine. This paper outlines the information on the mine once operating in Kazimierz Górniczy, today’s district of Sosnowiec. The history dates back to the 1814. Successive stages of mines’ development (the beginnings of mining: „Feliks”, „Feliks I”, „Feliks II”) as well as „Kazimierz” and „Juliusz” mines were characterized.

Słowa kluczowe:

górnictwo węgla kamiennego, historia

Key words:

hard coal mining, history

1. Wprowadzenie

Do niedawna nie przypuszczano, że jedyna, ostatnia zagłębiowska kopalnia węgla „Kazimierz-Juliusz” może już w 2015 r. zakończyć wydobywanie. W ostatnich dniach maja br. z kopalni wydobyto ostatnią tonę węgla. Na powierzchni wyjechał ostatni, symboliczny wóz węgla. Kopalnię oddano do likwidacji.

Kopalnia znajduje się w Sosnowcu, w dzielnicy Kazimierz Górniczy. Kopalnia „Kazimierz-Juliusz” funkcjonowała jako spółka zależna Katowickiego Holdingu Węglowego. W ubiegłym roku decyzja o szybkim zamknięciu kopalni poskutkowała gwałtownym protestem załogi. Jednak w bieżącym roku zgodnie z wypracowanym wówczas porozumieniem, kopalnia zakończyła wydobywanie. W 2014 r. zdecydowano o przekazaniu spółki „Kazimierz-Juliusz” do Spółki Restrukturyzacji Kopalń (SRK). Około 800 z 915 ówczesnych pracowników przeniesiono do KHW. W Spółce „Kazimierz-Juliusz” pozostało 80 górników, którzy mieli zapewnioną pracę w SRK.

Warto więc raz jeszcze, ale po raz ostatni zapisać historię kopalni „Kazimierz-Juliusz”, bo to, co się kończy, nie może uleć zapomnieniu¹.

2. Z historii kopalni

Początki górnictwa węglowego na terenie obszaru górniczego kopalni „Kazimierz-Juliusz” sięgają pierwszych lat XIX wieku. W 1814 r. w Niemcach (obecnie Ostrowy Górnicze) założono pierwszą kopalnię. Założycielem był hr. Feliks Łubieński. Kopalnia miała nazwę „Feliks”. Najpierw była odkrywkowa, a następnie od 1823 r. głębinowa. W latach 1843÷1856 kopalnia była nieczynna z powodu pożaru. Po kolejnym pożarze w 1861 r. kopalnia została zatopiona. Kilka lat później przywrócono w niej wydobywanie.

Powstałe w 1872 r. Towarzystwo Akcyjne pod nazwą „Warszawskie Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych” w 1874 r. wydzierżawiło kopalnię „Feliks” i w 1876 r. wznowiło w niej wydobywanie. Wówczas kopalnia przyjęła nazwę „Feliks I”. W 1887 r. znów ją zatopiono. Wtedy w pobliżu w 1887 r. wymienione Towarzystwo (WTKiZH) uruchomiło kopalnię „Feliks II”. Obydwie kopalnie wyposażono w szyby: kopalnię „Feliks I” – szyby Leopold i Feliks, a kopalnię „Feliks II” – szyby Gustaw i Kronberg. Kopalnie wybierały pokład 510.

Jednocześnie WTKiZH prowadziło eksploatację bądź odkrywkową, bądź głębinową w kopalniach „Wiktor”, „Stanisław” i „Jakub”. W 1922 r. odnotowano maksymalne wydobywanie, które wyniosło 28 960 ton. Kopalnia „Feliks” zakończyła eksploatację w 1925 r.

¹ Wspomnę, że na łamach czasopisma „Przeгляд Górnicy” zamieszczone były dwa moje artykuły o zlikwidowanych zagłębiowskich kopalniach węgla. Były to artykuły: 1) Portrety kopalń. KWK „Niwka-Modrzejów”, nr 7-8/2010; 2) Kopalnia węgla kamiennego w Grodźcu (1823-2001), nr 11/2010

Kopalnia „Kazimierz”

Na terenie wsi Porąbka w 1879 r. przystąpiono do budowy kopalni węgla „Kazimierz”. Już w 1884 r. rozpoczęto w niej eksploatację pokładu redenowskiego systemem zabierkowo-komorowym, początkowo z zawałem. Wtedy kopalnia miała już szyby I i II. Później zgłębiono trzy kolejne szyby: III, IV i V. W 1902 r. wprowadzono w kopalni podsadzkę płynną. Zaczęto też stosować nowości techniczne: sprężone powietrze, zainstalowano elektryczne maszyny wyciągowe. Zadbano również o osiedle (budowa mieszkań, trzech szkół elementarnych, wodociąg uliczny i inne). Kopalnia prowadziła eksploatację w pokładach 418 i 420 i 510. W latach 1884÷1938 łączne wydobycie węgla w kopalni wyniosło 33,5 mln ton węgla.

Kopalnia „Juliusz”

Wspomniane wcześniej Warszawskie Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych w 1902 r. przystąpiło do budowy następnej kopalni węgla – „Juliusz”, zlokalizowanej na terenie Porąbki. W 1914 r. rozpoczęto eksploatację węgla. Wcześniej zgłębiono dwa szyby: Juliusz i Karol.

W 1935 r. na głębokości 600 m rozpoczęto drążenie przekopu mającego na celu połączenie obydwu kopalń: „Kazimierz” i „Juliusz” w jedną.

Kopalnia „Juliusz” w latach 1914÷1938 wydobyła łącznie 22,5 mln ton węgla. W kopalni przez cały czas wprowadzane były nowości techniczne.

Kopalnia „Kazimierz-Juliusz”

Połączenie obu kopalń „Kazimierz” i „Juliusz” w jedną pod nazwą „Kazimierz-Juliusz” nastąpiło w 1938 r. W tymże roku łączne wydobycie obu kopalń wyniosło 918 386 ton węgla. W kolejnych latach wydobywanie wzrastało, co podano w tablicy 1.

Tablica 1. Wielkość wydobycia

Table 1. Output

Rok	Roczne wydobycie tonay	Rok	Roczne wydobycie (w tonach)
1874-76	70 648,4	1939	738 019,0
1877	142 289,7	1940	1 046 944,0
1880	191 924,3	1942	1 339 950,0
1885	198 416,9	1945	419 059,0
1890	375 696,2	1948	916 763
1895	481 473,8	1950	1 126 843
1900	486 641,0	1955	1 121 960
1905	417 269,0	1960	1 503 174
1910	628 820,7	1965	1 677 861
1915	554 270,0	1970	1 876 429
1920	609 635,0	1975	1 887 920
1925	765 005,8	1980	1 885 359
1930	1 014 500,0	1985	1 484 120
1935	703 780,0	1990	1 250 600
1938	918 384,0	1995	1 119 000
		2000	993 900

Źródło: Góra S., Kopalnia węgla kamiennego „Kazimierz-Juliusz” w Sosnowcu. 2001, s.104÷105 (Za lata, w których kopalnie „Kazimierz” i „Juliusz” były oddzielnymi podmiotami gospodarczymi, niniejsza tabela przedstawia ich wydobywanie łączne)

Podczas II wojny światowej kopalnia miała nazwę „Kasimir-Julius Grube”. W 1942 r. została przejęta przez niemiecki koncern Preussag z Berlina.

Z końcem lat 40. XX w. kopalnia „Kazimierz-Juliusz” miała 5 szybów – trzy wydobywcze (Kazimierz I, Kazimierz II i Juliusz) oraz dwa wentylacyjno-materiałowe (Kazimierz i Karol). W latach 1956÷1958 przystąpiono do znacznej rozbudowy kopalni (zgłębiono dwa szyby wentylacyjno-materiałowe). Dzięki temu możliwe było rozpoczęcie eksploatacji pokładu 510 w nowych partiach. Wykonano też wiele obiektów i inwestycji dla poprawy bezpieczeństwa pracy (nowoczesna stacja sejsmiczna, centralna dyspozytornia, kopalniana stacja ratownictwa górniczego, a nadto łaźnie wraz z lampkami). Usprawniono procesy wydobywcze, w tym m.in.: zastosowano obudowy zmechanizowane i kombajny, począwszy od 1972 r. zmodernizowano urządzenia wydobywczo-wyciągowe.

W celu uproszczenia modelu kopalni od 1991 r. przystąpiono do likwidacji Ruchu II – Juliusz. Kopalnia miała jeden poziom wydobywczy w rejonie Kazimierz. Były trzy szyby centralne: Kazimierz II (wydobywczy), Kazimierz I (zjazdowo-wydobywczy) i Kazimierz V (wentylacyjno-materiałowy) oraz dwa szyby peryferyjne: Maczki (wentylacyjno-materiałowo-podsadzkowy) i szyb Karol (zjazdowo-materiałowy).

Poziom wydobywczy (poziom IV) był z transportem urobku do zbiornika skipowego przy szybie Kazimierz II. Były dwa poziomy wentylacyjne: 123 od szybu Karol i 50 m od szybu Maczki. Ostateczny kształt modelu kopalni osiągnięto w 1997 r. po zlikwidowaniu Ruchu II-Juliusz.

Należy wspomnieć, że zatrudnienie w kopalni w 1950 r. wynosiło 4032 i do 1955 r. spadało, a od 1960 r. wzrastało, a począwszy od 1991 ponownie systematycznie spadało. W 2000 r. wyniosło 2217 osób. Podaje to tablica 2.

Tablica 2. Średnie zatrudnienie w kopalni w wybranych latach
Table 2. Average employment in the mine in selected years

Rok	Średnia liczba zatrudnionych osób	Rok	Średnia liczba zatrudnionych osób
1950	4 032	1991	4 201
1955	3 998	1992	3 839
1960	4 696	1993	3 675
1965	4 885	1994	3 423
1970	5 106	1995	3 200
1975	4 412	1996	2 950
1980	4 122	1997	2 826
1985	4 925	1998	2 628
1990	4 531	1999	2 413
		2000	2 217

Źródło: Góra S., Kopalnia węgla kamiennego Kazimierz-Juliusz w Sosnowcu. 2001, s. 106

Kopalnia prowadziła wydobywanie w trudnych warunkach geologiczno-górnicych (m.in. duże nachylenie pokładu, nawet do 45°. W związku z czym wprowadzono nowoczesną technologię eksploatacji (tzw. system podbierkowy).

W eksploatowanych pokładach występowały zagrożenia naturalne: IV i V grupa samozapalności, I kategoria zagrożenia metanowego, I-III stopień zagrożenia wodnego i III poziom zagrożenia tapaniami.

² Ciepela B.: Kopalnia „Kazimierz-Juliusz”. Od historii i tradycji do oryginalnych i nowoczesnych technologii górniczych, „Wiadomości Górnicze” nr 10/2012

3. Likwidacja kopalni

W maju 2015 r wydobycie w ostatniej zagłębiowskiej kopalni węgla „Kazimierz-Juliusz” zakończono. Na powierzchni wyjechał wóz z symboliczną ostatnią toną węgla³.

W smutnej uroczystości, kiedy na powierzchni z sosnowieckiej kopalni wyjechała ostatnia tona węgla, uczestniczyło kilkadziesiąt osób z prezydentem miasta (Arkadiusz Chęciński), władzami kopalni, w tym prezesem zarządu KWK „Kazimierz-Juliusz” (Krzysztof Kurak), biskupem sosnowieckim (Grzegorz Kaszak) i inne osobistości.

Należy wspomnieć, że 6 listopada 2014 r. kopalnia została sprzedana za symboliczną złotówkę do Spółki Restrukturyzacji Kopalń (SRK). Poprzednim właścicielem spółki „Kazimierz-Juliusz” był Katowicki Holding Węglowy.

Likwidacja dołu kopalni ma potrwać do końca 2016., natomiast powierzchni dwa lata dłużej.

Powołano Zespół Rewitalizacji Kazimierza Górniczego, Ostrów Górniczych i Juliusza. Na terenie pokopalnianym ma

powstać coś w rodzaju Izby Pamięci, a może nawet Muzeum Zagłębiowskiego Górnictwa.

Kopalnia pozostawiła po sobie wiele dla sosnowieckiej dzielnicy, bo szkoły, przedszkola, stadiony, Park Leśny, dom kultury i wiele innych obiektów.⁴

4. Kierownictwo kopalni od 1945 r.

Wincenty Mężyński (1945÷1947), Roman Czajkowski (1947÷1948), Adam Kończyk (1948÷1952), Tadeusz Jagielski (1952÷1953), Ludwik Grabski (1953÷1954), Władysław Kosiński (1954÷1956), Wiktor Pogoda (1956÷1957), Jerzy Kalębka (1957÷1970), Adam Żak (1970÷1972), Cezary Szwarz (1973÷1976), Eugeniusz Strózik (1976÷1980), Andrzej Stacha (1980÷1990), Zbigniew Sodo (1990÷1991), Jan Piątek (1991÷2000), Marek Urbaś (2000÷2008), Jacek Matuszczyk (2008÷2011), Zbigniew Wiśniewski (2012÷2014), Krzysztof Kurak (2014÷nadal)

Rys. 1. Kopalnia „Kazimierz”, przed budynkiem sortowni (koniec lat 20. XX w.)

Fig. 1. „Kazimierz” coal mine in front of the sorting department (the end of the 1920's)

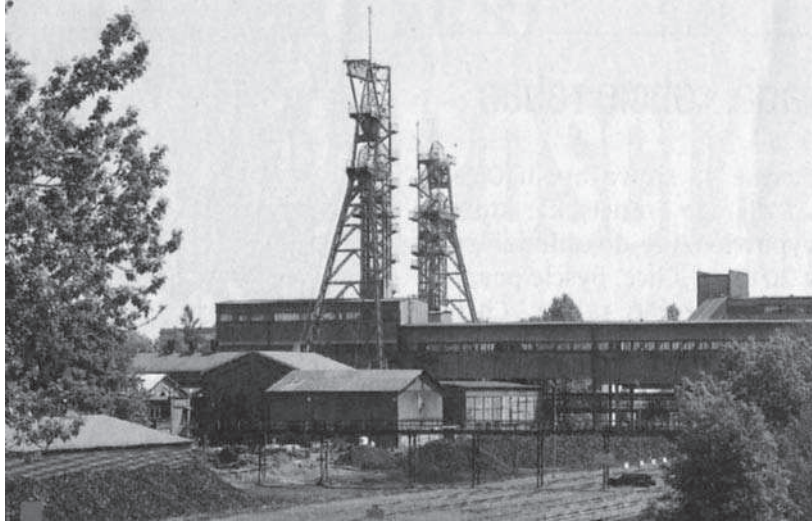

Rys. 2. Jubileusz 25-lecia kopalni „Kazimierz”, 1921

Fig. 2. 25th anniversary of „Kazimierz” mine, 1921

³ Prasa zagłębiowska nagłośniła to wydarzenie. Pisano: Ostatnia tona węgla („Górnik” nr 11, 1-15 czer. 2015), Kopalnia Kazimierz-Juliusz już nie fedruje („Kurier Miejski” nr 6/202, czerwiec 2015), Koniec wydobycia („Niedziela Sosnowiecka”, nr 25, 21.06.2015), Koniec górnictwa w Zagłębiu („Twoje Zagłębie” nr 23, 5.06.2015), Czarne złoto nie da nam już chleba („Dziennik Zachodni – Magazyn” 5 czerwca 2015)

⁴ To wszystko zostanie zapisane w tzw. „Białej księdze”, przygotowywanej przez Zarząd Główny SITG

Rys. 3. Kopalnia „Kazimierz-Juliusz”, widać szyby K-I i K-II (lata 60. XX w.)
 Fig. 3. „Kazimierz-Juliusz” mine, the view of K-I and K-II shafts (the 1960’s)

Rys. 4. Oddanie do użytku nowej dyspozytorni, 1968
 Fig. 4. New dispatching system put into use, 1968

Rys. 5. Pierwszy wóz z nowego urządzenia wyciągowego przy szybie K-II.
 1978 r.
 Fig. 5. First car from the new extraction system near the K-II shaft, 1978

Rys. 6. Kadra inżynieryjno-techniczna kopalni „Kazimierz-Juliusz” lata 80.
Fig. 6. Personnel of engineers and technicians of „Kazimierz-Juliusz” mine in the 1980’s

Rys. 7. Kopalnia „Kazimierz-Juliusz” (lata 80. XX w.)
Fig. 7. „Kazimierz-Juliusz” mine (the 1980’s)

Rys. 10. Uczestnicy spotkania po wyjechaniu na powierzchnię ostatniej tony węgla
Fig. 10. Participants of the meeting after the last ton of coal went up to the surface

Literatura:

1. *Bolek J.*: Ostatnia tona węgla, „Górnik” nr 11, 1-15 czer. 2015, s. 4.
  2. *Ciepiela B.*: Najstarsze i ostatnie kopalnie węgla w Zagłębiu Dąbrowskim. Sosnowiec 2003.
  3. *Ciepiela B.* Zlikwidowane zagłębiowskie kopalnie węgla w fotografii (album). Będzin 2006.
  4. *Ciepiela B.*: Zarys wiadomości o zlikwidowanych zagłębiowskich kopalniach węgla. Będzin 2012.
  5. *Ciepiela B.*: Kopalnia „Kazimierz-Juliusz”. Od historii i tradycji do oryginalnych i nowoczesnych technologii górniczych, „Wiadomości Górnicze” nr 10/2012.
  6. *Gębołyś Z.*: Bolesław Ciepiela. Monografia biobibliograficzna. Sosnowiec 2015.
  7. *Góra S.*: Kopalnia węgla kamiennego Kazimierz-Juliusz w Sosnowcu. Sosnowiec 2001.
  8. KP: Kopalnia Kazimierz-Juliusz już nie fedruje, „Kurier Miejski” nr 6/302, czer. 2015, s. 8.
  9. *Leśniak P., Załęski M.*: Koniec górnictwa w Zagłębiu, „Twoje Zagłębie”, nr 23/263, 5 czer. 2015, s. 1÷2.
  10. *Lorenc P.*: Koniec wydobywania, „Niedziela Sosnowiecka” nr 25, czer. 2015, s. II.
  11. *Ponczek M.*: Zdaża śladem Kantora-Mirskiego, „Śląsk” nr 5/127, maj 2006.
  12. *Przemsza-Zieliński J.*: Na tropie przeszłości. Wawrzyn dla naszych pivatdocentów, „Wiadomości Zagłębia” nr 14, 4 kwiet. 1999.
  13. *Szymczyk T.*: Czarne złoto nie da nam już chleba, „Dziennik Zachodni. Magazyn”, 5 czerw. 2015, s. 22.
  14. *Talarczyk J.*: Strażnik górniczej przeszłości, „Trybuna Górnicza” nr 13/545, 31 marz. 2005.
-
-